

Veress Gyöngyvér

LISZT FERENC, A MŰVÉSZ ÉS MENTOR

I. LISZT A KORABELI SAJTÓBAN

Az 1846–47-es hangversenykörút Erdélyben és a Román Fejedelemségekben

Liszt Ferencről sok korabeli krónika jelent meg, ez is bizonyítja, hogy korának kiemelkedő zongoraművésze volt. Bármerre járt a nagyvilágban, a koncertbeszámolók lelkesedésről, csodálatról tanúskodnak.

Liszt 1839 és 1847 között a nagy turnék időszakában volt, ő volt az egyik első világhírű előadóművész, aki Erdélyben és a Román Fejedelemségekben turnézott. E hangversenykörútra 1846. november 2. és 1847. január 24. között került sor. Liszt 35 éves volt, alkotó energiája teljében, 21 koncertet adott Temesvár, Lugos, Arad, Nagyszeben, Kolozsvár, Nagyenyed, Bukarest, Jászvásár és Csernovici színháztermeiben, szalonjaiban és palotáiban. Szeretettel fogadták mindenhol, nemesi és értelmiségi küldöttségek várták a városok határában, katonazenekarok adtak neki szerenádot, férfikórusok énekeltek himnuszokat. A korabeli krónikák szerint Liszt koncertjei hatalmas sikert arattak. Jótékonyági koncerteket is adott a szegények, betegek és kulturális intézmények javára. Lisztet meghatotta, amikor virágcsokrokat és nyomtatott verseket kapott, amikor a fáklyás tömeg éljenzéssel vezette a szállására és bankettek voltak rendezve a tiszteletére. Lisztnek Erdélybe és a Román Fejedelemségekbe tett utazása során alkalma adódott arra, hogy találkozzon a zenei élet jelentős személyiségeivel, költőkkel és tudósokkal. Rendkívüli tudásvágya volt, igyekezett mindent megtudni az emberek életéről azokon a helyeken, ahol megfordult.

A korabeli sajtó Nagyszebenben a *Der Siebenbürgische Volksfreund* 1846. november 27-i számában Liszt koncertje után egy cikket közölt egy levél formájában, amely tükrözi, hogy a művész technikai magabiztosságával elnyerte a közönség csodálatát: „A levélíró elismerte, hogy »ilyen kézügyességről és biztonságról, mely minden nehézséget megvet, halvány fogalmad sincs, kedves sógor.«”¹ Ez a megfigyelés rámutat arra a tényre, hogy abban a korszakban, a virtuozitás értékkritérium volt,

1 *Der Siebenbürgische Volksfreund*, III. 48. Sibiu, 1846. 11. 27., 375. L. László 1989, 18. p.

és így jött létre az a virtuóz művész típus, aki vonzotta magához a közönséget. A nagyszebeni megfigyelésben említett magabiztosság Liszt zongoratechnikájában tükrözi Liszt meggyőződését a technika szerepével kapcsolatban, amely a zenei gondolatot hivatott szolgálni.

Lisztnek a kolozsvári december 3-án adott koncertjéről, az általános lelkesedésről, elragadtatásról az *Erdélyi Híradó* tudósított, 1846. december 6-i számában: „Képzелhetetlen a tetszés, az öröm és az elragadtatás, mellyel közönségünk a nagy művészt, s megrázó és elandalító, édes és bánatos játékait folytonosan fogadja. [...] Szünet alatti kihívásakor tisztelgő versek záporoztak a hallgatóság közé, melyekben a nagy művész, mint világhírű, egyetlen zongorász, ki különösen a magyar szívéhez eddig nem ismert bűvös hatalommal szól, nemzete fájdalmát és örömét soha nem hallott bensőséggel, hűséggel és lánggal tudja festeni, van dicsőítve.”² A helyi sajtó közléséből az is megállapítható, hogy Liszt több volt a közönség számára a kivételes művésznél. Turnéja az 1848-as forradalom körüli időszakban zajlott, és a hallgatóság a szabadság szimbólumát is látta benne. Lisztet a helybeli lapok, azaz a *Múlt és Jelen* és az *Erdélyi Híradó* 1846. december 10. számaikban lelkesedő sorokkal búcsúztatták: „Lisztet hallani, bámulni, az ember szellemi hatalmát tisztelni és annak hódolni, oly érzések, a mik a testtől elkülönözött lelket a föld porán túl ama nemesb és dicsőbb hazába emelik.”³ A kolozsvári sajtóban közölt megfigyelés azt tükrözi, hogy Liszt számára fontos volt hogy felszínre hozza az előadott mű üzenetét, tartalmát, és ezen szándéka oly mély hatással volt a hallgatóságra, hogy a közönség egy emberfeletti erő jelenlétét érezte a teremben. Ebből a krónikából az is kitűnik, hogy Liszt úgy vélte, hogy a művészetnek fontosabb küldetése van a társadalomban, mint pusztán a szórakoztatást szolgálni. Meg volt győződve arról, hogy adnia szükséges teljes szívéből, és nem épített falat a művész és a hallgatóság közé.

Liszt első bukaresti koncertje által kiváltott lelkesedést és a közönségre gyakorolt hatást Cezar Bolliac írja le a *Curierul Român* 1846 decemberében megjelent krónikájában: „Már a kezdet kezdetétől azt mondhatta valaki, hogy a művész nagy lelke az egész teremre kiáradt és a hallgatók szívében klavírokká vált, melyeken – mintegy villany-

2 L. Dömötör–Kovács–Mona–Sziklavári 2015, 198–199. p.

3 Uo. 202. p.

áram útján – újra rezdültek a művésszel egy testté lett klavír hangjaival. [...] Liszt nem úgy veri a zongorát, mint a másik zenevilág, van egy saját manírja, egy módszere, ami teljesen az övé. Mindig azt mondtam, hogy a muzsika csak énekhangra való és többé-kevésbé erre vagy arra a hangszerre, de nem hallottam volt Lisztet, nem hallottam volt ezt a pianofortét, amely magába foglal minden fölhalált és még föl nem talált hangszert és olyan hangokat, amelyekig sem leszállani, sem fölemelkedni nem tud az emberi hang. [...] Akarod tudni ki Liszt? – meg kell hallgatnod. Játsszik szíveddel, összeszorítja, fölemeli és megpuhítja, tetszése szerint. Ha nem tudod, mi az, hogy szerelem, ha nem tudod mi az, hogy isteni és a pokol, akkor hallgasd Lisztet.”⁴ Ez a krónikában említett hatás a hallgatókra Liszt azon elképzelését tükrözi, miszerint a művésznek olyan vonzó erővé szükséges válnia, amely az embereket közelebb hozza egymáshoz. Az idézet folytatásában utalás van arra a tényre, hogy Liszt a zenekari hangzással új ihletforrást fedezett fel. Liszt idejében a zenekar Berlioz-típusú volt és megváltozott Bach, Mozart vagy Beethoven kora óta: sokkal nagyobb, sokkal változatosabb, hangszínekben sokkal gazdagabb és szélesebb dinamikai spektrummal rendelkezett. Ez arra készítette Lisztet, hogy hangszeres szólistaként egy egész zenekart idézzen fel. Bolliac megfigyelése felhívja a figyelmet Liszt azon meggyőződésére is, hogy az előadónak saját magát kell keresnie és kifejeznie az alkotófolyamatban az általa játszott darabokon keresztül. Liszt számára a szélsőséges állapotok kifejezése létszükséglet volt, és ehhez a zenében és az előadásban hatalmas hangzaskontrasztokra volt szüksége, mely magasság és mélység, pokol és a mennyország, ördögi és magasztos állapotok pillanataiban nyilvánult meg.

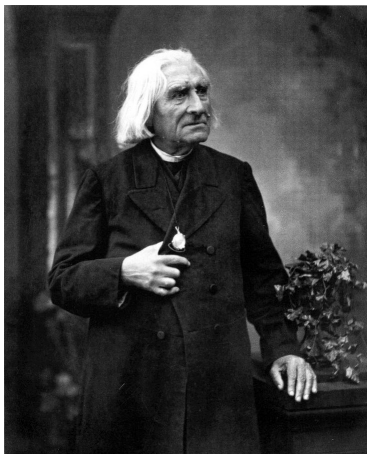
Lisztnek Jászvásáron adott koncertje után Gheorghe Asachi, a zenei krónikák szerzője az *Albina Romînească* folyóirat számára 1847. január 9-én írt kommentárjában beszámol arról, hogy Liszt a virtuozitásával miként nyugtázta le a közönséget: „Billentyűzetének működtetése e hangszer non plus ultrája. A bal kéz a legmerészebb ugrásokban, a legnehezebb futamokban és átmenetekben is verseng a jobbal, egybeolvad vele, és látható erőfeszítés nélkül együtt szülik azokat a hangokat, amelyek e nagy mester érzelmi indulatai szerint a fájdalom, az öröm

4 *Curierul Românesc*, XVIII. 94. București, 1846. 12. 26., 14. L. László 1989, 35–36 p.

és a mélabú irányába ragadják el a hallgatót.”⁵ A korabeli krónikában tükröződik az a tény, hogy Liszt újításokat hajtott végre a zongoratechnikában, ugyanis Paganini hatása felébresztette benne a vágyat, hogy virtuóz zongoristaként egyenrangú legyen vele. Az olasz hegedűművészt Liszt 1832 tavaszán hallotta Párizsban, és Paganini a hangszeres művészet lehetőségeinek egy teljesen új világát tárta fel előtte. Liszt hosszú évekig dolgozott, hogy felfedezze mindazt, amit a zongora nyújtani tud, és addig soha nem látott hatásokat ért el a hangszeren. A technikai forradalom is egy másfajta koncepcióból, a zene egy másfajta felfogásából fakadt, melynek forrása a zeneszerző Lisztben rejlett.

Liszt találta fel a modern értelemben vett szóló-zongoraestet. Ő volt az, aki egész estéket betöltő egész műsorokat játszott emlékezetből. A korabeli krónikákból kitűnik, hogy az ő zongorázási elveire épült a modern zongorázás és az ő pályafutása az a modell, amit a zongoraművészek ma is követnek.

„Liszt volt az első modern zongoraművész. Az a technikai áttörés melyet az 1830–40-es években vitt véghez, példa nélkül állt a zongorajáték történetében.”⁶

Liszt Ferenc 1884-ben

(Franz Liszt Pictures – Bing images. Utolsó letöltés: 2023. október 9.)

5 *Albina Românească*, XIX. 3. Iasi, 1847. 01. 21., 09., 9–10. L. uo., 43. p.

6 Walker 1986, 310. p.

II. LISZT ERDÉLYI TANÍTVÁNYAI ÍRÁSAIBAN

Liszt Ferenc egész életében, közel 60 éven át tanított. Tanítványaitól soha nem fogadott el pénzt, kivéve párizsi ifjúkorában, amikor még csak 16 éves volt, és apja halála után édesanyját is támogatnia kellett. Liszt nagylelkűsége mindenki által ismert volt, és sok zenészt, közel 400 növendéket vett fel, de csak egy kisebb csoport volt az, akikkel komolyan foglalkozott, a többiek néhányszor játszottak neki, és passzív résztvevői voltak az óráknak. Liszt elfogadta a weimari nagyherceg ajánlatát, és 1847-ben visszavonult a koncertzongorista életviteltől, hogy több időt szentelhesen a zeneszerzésnek és a tanításnak. Weimarban Liszt zenészeket tanított, akik a világ minden tájáról érkeztek hozzá. Óráin nemcsak zongoristák voltak jelen, hanem zeneszerzők, karmesterek, orgonisták, énekesek, hegedűsök is. A közös órák, azaz a mesterkurzus mint tanítási forma Liszt tudatos pedagógiai célja volt, így a tanítványoknak lehetőségük nyílt arra, hogy egymás hibáiból és eredményeiből tanuljanak.

Élete utolsó két évtizedében Liszt három város között: azaz Róma, Weimar és Budapest között osztotta meg életét a tanításban is. Liszt Budapesten a Zeneakadémián is tanított, ahol alapító és vezetőségi tag is volt. Azok között, akiknek abban a kiváltságban lehetett részük, hogy Lisztnek zongoráztak, számos fiatal erdélyi zongorista hölgy is volt: Simay Rozália, Bauholzer Júlia, Bogáthy Elza, Rigó Anna, Gaál Anna, Zaphiry Helén, Nikó Hortenzia, Sztojkovics Janka.

Carl Filtsch 1830-ban született Sebesen, 1842-ben rövid ideig Liszt tanítványa volt. Liszt 1838 tavaszán több koncertet tartott Bécsben, ahol találkozott Carl Filtschcsel. Carl szüleivel folytatott levelezésében (a levélgyűjteményt 1923-ban adták ki, Londonban) így osztotta meg, hogy milyen erős benyomással volt rá a mester, miután 1840 januárja és márciusa között Bécsben hallgatta Lisztet: „Liszt Ferenc Bécsben van. Minden koncertjén ott voltam, és gyakran találkoztam vele. [...] Meg akartam csókolni a kezét, de azt mondta: »Nem, ezt soha ne tedd; bajtársak vagyunk.« [...] Nekem adta Schubert Szerenádjának átíratát, és írta a dedikációt Az erdélyi csodagyereknek.”⁷

Bauholzer Júlia Vajdahunyadon született, a bajor származású Bauholzer Károly bányagazgató lánya volt. 1879-ben végzett Budapesten

a Zenedében és 1880-ban felvételt nyert Erkel Ferenc zongoraosztályába. Júlia 1881 és 1884 között Lisztnél is tanult a Zeneakadémián. A diploma megszerzése után zongoratanárnőnek hívták a fővárosba, és lehetősége nyílt egy németországi turnéra is, de szülei nem egyeztek bele, és Bauholzer Júliát hazahívták Vajdahunyadra. Szülővárosában élte le életét, koncertezett Déván és Kolozsváron. Jótékonysági koncerteken is játszott, és koncerteket is szervezett. Júlia Vajdahunyadon halt meg 1942-ben. Bauholzer Juliának saját kompozíciói és versei is vannak. Lisztre szeretettel emlékezett vissza: „A Lisztnél töltött időre csak áhítattal tudok gondolni. [...] azon soha nem lehet eleget bámulni, hogy volt türelme meghallgatni a mi gyarló játékunkat, ő neki, aki olyan elérhetetlen magasságban állt felettünk.”⁸

Carl Filtsch és Bauholzer Júlia idézetei azt tükrözik, hogy Liszt mentorként inspiráló erő volt abban a meggyőződésében, hogy jóságot szükséges sugároznia. Liszt kedves és türelmes volt, az órákon viszont, ha kellett, tudott szigorú és akadémikus is lenni.

Bauholzer Júlia továbbá az idézet folytatásában megemlíti, hogy Liszt számára fontos volt, a diákok egyéni koncepciója a zeneművek interpretálásában: „És mennyire méltányolta az egyéni felfogást!”⁹ Ebből a megfigyelésből Liszt egy fontos elve rajzolódik ki: értékelt a növendékek eredetiségét, mert fontosnak tartotta, hogy megismerjék önmagukat, tudatosítsák saját értékeiket és hiányosságaikat. Liszt nemcsak tanítványai zenei fejlődésével foglalkozott, hanem személyiségük formálásával is.

Liszt Chopin barátsága révén ismerkedett meg Carl Filtschsel, és egy hónapig, 1842. augusztus 7. és 29. között, amikor Chopin elhagyta Párizst, átvette a fiú zenei oktatását. Carl Filtsch is hallgatta Lisztet a zongoránál, amikor vele volt órája, és így írt egy szüleinek címzett levélben: „Amadei grófnő házában játszottam neki. [...] És visszavit a zongorához, és kísérté az improvizációm, bal kézzel játszott a mennydörgést, jobb kézzel a villámot. Még soha nem hallottam ilyen szépet életemben!”¹⁰

A 7. számú levelében Bauholzer Júlia így írt Lisztről, amikor megfigyelte őt zongorázás közben. A levél dátuma 1881. január 26.: „Játszani

8 Papp 1936, 39. p.

9 Uo.

10 Fancsali 2003, 17. p.

is hallottam; [...] úgy énekel a zongora hosszú ujjai alatt, hogy rá sem lehet ismerni, ugyanazon hangszeren játszik-e ő is, mint a többi.”¹¹

Carl Filtsch és Bauholzer Júlia megfigyeléseiből kiderül, hogy Liszt zongora-illusztrációi nagyon hasznosak voltak zenei szempontból. Tanításának fő célja az volt, hogy hozzájáruljon a növendékek zenei elképzelésének fejlődéséhez, és a mennydörgés és a villám szemléltetésén keresztül fejlessze a hang iránti érzéküket, a hangszín iránti érzéküket.

Bauholzer Júliának negyvenhat levele maradt fenn a szülőknek címezve, amelyek egy részét Fancsali János 2003-ban Budapesten megjelent *Liszt Ferenc erdélyi tanítványai* című könyvében közölte. A kutató közli azokat a részleteket, amelyekben Bauholzer Júlia a budapesti Zeneakadémián eltöltött diákéveiről ír. Az 1882. március 27-én kelt 23. számú levélben Júlia arról a pillanatról számol be, amikor ismét Lisztet hallgatta zongorázni, aki átszellemült arccal játszott a hangszeren: „Hogy milyen isteni szépen játszott, azt talán mondanom sem kell, olyan megható látvány volt az ősz zongorakirályt hangszere előtt látni átszellemült arcával; hogy tökéletesen megérti az ember, hogy volt képes fiatal korában annyira elbűvölni hallgatóit.”¹² Liszt azért mutatta ötleteit a zongorán, mert úgy vélte, hogy így hatékonyabban tudja elmagyarázni az előadott művet, és arra bátorította tanítványait, hogy találják meg a saját útjukat az adott alkotás tartalmához. Liszt soha nem hagyta, hogy a tanítványai őt utánozzák. Saját példáján keresztül arra készítette őket, hogy fedezzék fel saját személyiségüket. Meg volt győződve arról, hogy a zene átalakítja az embereket és a világot egy jobb irányba – ezt a szellemiséget adta át a következő generációnak.

Simay Rozália 1857-ben született Szamosújváron, a polgármester lányaként. Budapesten Siposs Antal zongoraosztályának tanulója volt, amikor Liszt őt tanítványául választotta. Liszt általában minden évben január és április között tanított Budapesten, Simay Rozália 1880-ban és 1881-ben vett részt az óráin a Zeneakadémia keretén belül. Rozália tanulmányai befejezése után Brassóban, majd Marosvásárhelyen élt, ahol 1934-ben temették el. Magánórákat adott és időnként koncertezett

11 Uo. 136. p.

12 Fancsali 2003, 149. p.

Budapesten, Brassóban, Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Fogarason, Gyergyóban. Az első és a második világháború alatt jótékonyági koncerteket is adott. Simay Rozália magyar-örmény diák visszaemlékezései felhívják a figyelmet arra, hogy Liszt az óráin a műveket már készen kérte: „A növendékeket ő maga szólította, egy órán ketten-hárman játszottak, de jelentkezni senkinek nem lehetett. Elkészülve mentünk oda, mint valami hangversenyre, és vártuk a sorunkat.”¹³ Simay Rozália kijelentése azt a tényt tükrözi, hogy 1845 után Liszt csak haladó növendékeket fogadott, és csak már kész darabokat hallgatott meg, következésképpen kevés technikai utasítást adott.

Simay Rozália megjegyzi, hogy Liszt ugyancsak elvárta tanítványaitól a zenéhez való helyes viszonyulást is. „A legszerényebbekhez volt mindig a legkedvesebb, tülekedéssel, akarnoksággal a színe előtt senki nem boldogult.”¹⁴ Ez az idézet tükrözi Liszt azon törekvését, hogy tanítványait annak szellemében nevelte, hogy önálló, független egyéniségek legyenek, ugyanakkor sikerült megakadályoznia, hogy ez az elv ne önzést, arroganciát és beképzeltséget eredményezzen tanítványai-ban. Liszt tudatosította bennük a művészet küldetését, a művész szerepét, amely alázatot kíván az előadandó zenei mű iránt.

Bogáthy Elza 1854-ben született Bécsben és meghívást kapott Rómába Lisztől, akinél 1868–1870 között tanult. Tanulmányai után koncertkörutat tarott Magyarországon 1875-ben és 1876-ban.

Rigó Anna 1863-ban született Tordán, szerény anyagi helyzetű családban. Brassai Sámuel támogatta tanulmányait, Anna 1879-ben felvételt nyert a Zeneakadémiára, ahol Liszt tanítványa volt 1881-ben és 1882-ben. Hazatérve Erdélybe, Kolozsváron élt, szóló- és kamarazene koncerteken lépett fel és a református kollégiumban volt zongoratanárnő 1920-ig. Szilágysomlyón halt meg 1931-ben.

Gaál Anna Kolozsváron született 1862-ben, Budapesten a Zeneakadémián tanult Erkel Ferenc zongora osztályában, és 1884–1885-ben voltak órái Liszt Ferencsel is. Tanulmányai után a magyar fővárosban maradt és az Erzsébet Nőiskola felsőbb leányiskolájának zongoratanárnője volt 1884–1918 között. Saját kiadásban publikálta pedagógiai tapasztalatait, hangsúlyozta az improvizáció fontosságát. Gaál Annának saját zenei szerzeményei is voltak. Budapesten halt meg 1920-ban.

13 Fancsali 2003, 48. p.

14 Uo.

Zaphiry Helén 1862-ben született Szerencsen, Budapesten Siposs Antal magániskolájában is tanult, majd Liszt kurzusain vett részt 1877–1879 között a Zeneakadémián. Emlékei a *Zenei Közlöny* 1911. október 20-i számában jelentek meg *Liszt Ferenc egyik tanítványának feljegyzései 1878-ból* címmel. Zaphiry Helén 1936-ban halt meg, feltehetőleg Alagon.

Nikó Hortenzia 1866-ban született és Siposs Antal iskolájában tanult, majd 9 éves korában felvételt nyert a Zeneakadémiára Erkel Ferenc zongora osztályába. 1877–1881 között részt vett Liszt kurzusain is. Kiváló szoprán hangja volt, Párizsban tanult tovább.

Sztojkovics Janka Temesváron született, szerb származású családban, 1873–1874-ben tanult Lisztnél Budapesten.

Az erdélyi tanítványok írásaiban egybecseng az a tény, hogy Liszt csodálatot váltott ki bennük.

Nagy turnéinak időszakából való, majd később Weimarban, Rómában, Budapesten tanuló többi diákjai szintén nagy elismeréssel írnak róla visszaemlékezéseikben.

Liszt tanítványainak saját tanítványai is voltak, így teremtettek egy olyan pedagógiai szerteágazást, amely az egész világra kiterjedt. A liszti elvek továbbadása a tanítványok koncertjei, pedagógiai tevékenysége, valamint hangfelvételeik révén vált lehetségessé. Liszt tanítványai világszerte elismertek voltak, és egészen a 20. század közepéig kiemelkedő karriert futottak be. Liszt gyakorlatilag megtestesítette a romantikus zongorista ideált, amely továbbadódott utódai személyiségén keresztül, és amely alapját képezi a modern zongoraművészetnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

*** *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, edited by Stanley Sadie, executive director Jon Tyrell, published in 21 volumes in the year 2001
Bálan, Theodor: *Franz Liszt*. București, 1963, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.P.R.

Căpușan, Andrei: Turneul românesc al lui Franz Liszt: Nici în vis nu mă așteptam la un asemenea succes. *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/general/turneul-romanesc-al-lui-franz-liszt-nici-in-vis>. (Utolsó letöltés: 2022. június 30.)

- Dömötör Zsuzsa – Kovács Mária – Mona Ilona – Sziklavári Károly: *Liszt Ferenc utazásai a reformkori Magyarországon*. Budapest, 2015, Eötvös József Könyvkiadó
- Fancsali János: *Liszt Ferenc erdélyi tanítványai*. Budaörs, 2003, Magyar Örmeny Könyvtár
- Farkas Magda: *Principiile interpretative ale lui Liszt*. In *Lucrările științifice ale cadrelor didactice*. Dactilografat, Cluj-Napoca, 1974, 21–26. p.
- László Ferenc: *Klavír és koboz*. Bukarest, 1989, Kriterion Könyvkiadó
- Papp Viktor: *Liszt Ferenc élő magyar tanítványai*. Budapest, 1913, Dante Kiadás
- Plantiga, Leon: *The Piano and the Nineteenth Century*. In R. Larry Todd (ed.): *Nineteenth Century Piano Music*. New York, 1990, Schirmer Book, 1–15. p.
- Walker, Alan: *Liszt Ferenc. 1. A virtuóz évek, 1811–1847*. Budapest, 1986, Zeneműkiadó Kft.
- Walker, Alan: *Liszt Ferenc. 2. A weimari évek, 1848–1861*. Budapest, 1994, Editio Musica Budapesta
- Walker, Alan: *Liszt Ferenc. 3. Az utolsó évek, 1861–1886*. Budapest, 2006, Editio Musica Budapesta
- Walker, Alan: *Liszt's Musical Background*. In Alan Walker (ed.): *Franz Liszt the Man and His Music*. London, 1970, Barrie & Jenkins, 36–78. p.
- Youtube: *Chopin – Liszt Fesztivál Budapest: Liszt as Teacher*. 2021. március–október. In <https://youtube.com/watch?v=8golFjs6ATKk> (Utolsó leltetés: 2021. október 10.)

